

delmet a néprontás ellen, de csakhamar szembe találja magával az egész falut. A falu igazi vezetője Luzsokiné, a bába-asszony, akinek üzemeit nem sikerül lepleznie. Védi a korrupt hivatalos apparátus és kis híja, hogy a fiatal harcos orvos nem vesztí el állását miatta. Nagy erőforrás számára a falu legtehetősebb gazdájának, Fejes Péternek leánya iránti szerelme. Ezt az Adyért lelkesedő, nyugati nevelésben részesült nagyigényű leányt Bertalan István saját vére árán mentette meg az élet számára és térítette magához. Legválságosabb napjaiban azonban mégis kénytelen őt nélkülözni, mert Katót szülei elküldik Abbaziába gyógyulni és — feledni. Az orvos kijátssza a faluval szemben utolsó ütőkártyáját. Az erdőben felfedezett egy jódtartalmú forrást, melynek kiaknázása gazdaggá tenné az egész falut. Ennek feltétele azonban, hogy a falu parasztagzdái fogadjanak nyárra magukhoz beteg pesti gyermekeket, hogy azoknak hirtelen felgyógyulása reklámul szolgáljon világszerte a gyógyító erejű forrásnak. Így reméli Bertalan István a faluval újra megszerettetni a gyermeket. A falu azonban nemcsak, hogy visszautasítja a tervet, hanem a gazdák éjjel a forráshoz lopakodnak és egy nagy sziklával eltorlaszolják. Tettük rettenetes tragédiát zúdítt rájuk. Az iskola kút-vize, melyet nem frissít fel már a forrás üdítő vize, elpenészedik és a falu gyermekei közt kiüt a tifusz, mely egymásután fosztja meg a családokat egyetlen gyermeküktől. A bűnt azonmód követi a bűnhődés: anyák megőrülnek, a falu állandó temetések színhelye és Luzsokiné lelkiismeretfurdalásoktól gyötörtetve felakasztja magát. Bertalan István pedig, Katóval az oldalán a forrás, felett felépíti Újmarokházát.

Szarka Géza regénye az egyke ellen írt irányregény, melyben a célzatosság sohasem válik kirívóvá, sem untatóvá. A szerző nem esik bele a vezércikkek stílusába, nem deklamál, hanem életet ad s ez igazolja leginkább művészi felkészültségét. Mintha regényének irányzatossága nem is volna lényeges számára, hanem csak a formát szolgáltatná, melybe sok mondanivalóját beleöltözteti. Meleg fajszeretet csendül ki minden sorából, mely felülemelkedik felekezeten és osztályon, de reális érzeke megmenti a szerzőt attól, hogy a modern parasztrajongók táborába lépjen. Szarka Géza ugyancsak jól

ismeri a magyar falut minden hibájával és minden erényével és ha jel'emzéseinben itt-ott Gárdonyira (különösen stílusának humoros árnyalataiban), Móricz Zsigmondra (naturalista rajzaiban) és Szabó Dezsőre (fajszeretében) emlékeztet is, az ő magyar parasztja mégis egészen más, mint akár-melyiküké és valahogyan sokkal közelebb is áll a szívünkhöz, mert sokkal igazabbnak érezzük, mint akár Gárdonyi humoros, Móricz egyoldalúan naturalista és Szabó Dezső egyoldalúan idealizált parasztját. S ha ez a három író egyébként is hatott rá témaközöségük miatt, Szarka Géza mégis egészen önálló írói egyéniségként mutatkozik be. Minden sorából kihallik, hogy ő már egy új nemzedékhez tartozik, melynek gyermekkori élményei közé tartozik a világháború és a forradalmak vihara és ha kifejezési formáiban még visszanyúl is a régi rutinhoz, mondanivalóiban egészen friss és újszerű. Sokan talán kételkedni fognak főhősének, Bertalan Istvánnak igazszerűségében és Jókait fogják emlegetni, de a látószeműek tudják, hogy a Bertalan Istvánok — hála a magyarok Istenének — nagy számban élnek közöttünk háborús élményektől megedzett lélekek, de egy új, eddig ismeretlen, tenni-vágyó, reális idealizmustól telítve. Szarka Gézáé az érdem, hogy ennek a modern típusnak művészi kifejezést adott. Hogy regénye egyúttal egy nemzeti veszedelem elleni harcnak szolgálatában is áll, az irodalmi szempontból másodrendű jelentőségű, de annyi kétségtelen, hogy minden megszervezett és megszervezendő falusi könyvtárban ott kell lennie ennek a könyvnek. Többet fog használni, mint száz nagy-képű vezércikk, programbeszéd vagy felvilágosító brosúra. *Farkas Gyula.*

Móricz Zsigmond: Ágytakaró. (Kis regények. Athenaeum-kiadás.) Huszonhárom évi házasság után az asszony elhízik, járása kacsázó lesz, az arca ráncos és májfoltos. Az asszony megöregszik, a férfi nem. Ő még java korában van, férfierejének teljében. Az asszony azonban mindig becsületes, hűséges, gondos feleség volt és önfeláldozó anya; a férfi megbecsüli, ragaszkodik hozzá, szereti, nem tudna élni nélküle; az idegen nő, az illatos, kíváncsi fiatal leány azonban egészen más. Az idegen leány mellett megdöbben a szíve, megpezsztül a vére, valami elektromos feszültség támad benne, eroti-

kai frissesség, életkedv, érdeklődés, ifjúság. Az idegen nő vonzza, teljes érőkifejtésre, mozgásra, törekvésre ösztönzi; a megbecsült, szeretett, évtizedeken át megszokott feleség csak egy helyben tartja, valami olyan nyugalomban, amely csak időnként, bizonyos hangulatokban jóleső, máskor azonban színtelen, száraz tespedés. Az asszony nyomban tisztában van azzal, hogy mi történik a férfi lelkében. Megdöbbenően biztos ösztönrel, csodálatosan finom érzékekkel jön a nyomára mindennek, amit a férfi érez és asszonyi fegyvereinek egész kimeríthetetlen arsenáljával vonul fel ellene. Az asszony nem olyan, mint a férfi: amikor azt hiszi, hogy megcsalták, nem taszítja el magától a párját, nem válik el tőle, ellenkezőleg, még jobban ragaszkodik hozzá, de meg akarja büntetni, meg akarja kínozni, hogy elvegye a kedvét az elkalandozástól, hogy biztosítsa kizárólagos jogait a férfire, akinek életerejéből, önmagából senkinek sem szabad adnia, csak neki. Az asszony egyetlen szempontja a birtoklás, a hatalmában tartás vágya, megértésről, alkalmazkodásról szó sem lehet.

A cselekmény, amelyet *Móricz Zsigmond* azért komponált meg, hogy ezeket a gondolatokat, vagy inkább megérzéseket olvasóival közölje, önmagában, önmagáért nem fontos. A cselekménynek magának vannak hibái, elsősorban egy kicsit zavaró a befejezés. Bankigazgatók, még ha csak olyan másodosztályú, adminisztratív bankigazgatók is, nem szoktak lemondani egy randevuról azért, mert nincs pénzüik. Ezzel a befejezéssel szemben azonban még fontosabb a másik szempont. Ehhez a teljesen pszichológiai problémához mintha nem illene hozzá az a megoldás, amely tisztán kicsinyes pénzkérdésen fordul meg. Ennek az egész történéseknek a lelki vonatkozások körén belül kellene maradnia, az első sortól az utolsóig. Talán nem egészen szerencsés motívum az sem, hogy a fiúnak is ugyanaz a leány tetszik, mint az apjának. Apának és fiúnak ez a szembeállítás a nőért, már túlonultul elhasznált motívum, amelyet még ebben az egészen finom formában sem szabad felhasználni. Ez azonban mind egy cseppet sem fontos. Az igazi művészet: élő embert teremteni a fehér papíron fekete tintával, az igazán emberi témát, az írói mondanivalót reálisan, közvetlenül közel hozni az olvasó lelkéhez. Ezen a ponton *Móricz Zsigmond*

dot ez alkalommal korlátlan elismerés illeti meg.

A kis regényben *Móricz Zsigmond* a legnehezebb és legveszedelmesebb írói feladatot vállalta. Minden, amit mondani akar, lehelletszerűen finom árnyalatokból áll össze, minden hangjának tökéletesen tisztának és biztosnak kell lennie, mert egy félhanggal feljebb vagy lejjebb már bántóan hamis lenne és elvesztené az emberi igazság eleven erejét. *Móricz Zsigmond* azonban virtuóz és istenáldotta alkotó művész. Az *Ágytakaró* hangulata, művészi kifejező ereje a legszubtilisabb finomságokban menően is tökéletes. A két ember, aki az előtérben áll, lüktető étellel van teli, él minden kis idegszálában, gondolatai minden rezdülésében. Mellettük pasztikusak és reálisak a többi figurák is, az idegen leány, a férfi húga és sógora. Az író teremtő ereje a legkisebb mellékalakba is belelehel az életnek egy szikráját. Az egész olyan, mint valami végtelen műgonddal fargott kis elefántcsont-szoborcsoport. Az a körülmény, hogy az írásmű — novella vagy kis regény, mindgy, hogy nevezzük — arányaiban nem nagy, terjedelme csak öt vagy hat nyomtatott ív, nem korlátozhatja az olvasó örömet és elragadtatását. Napjainkban, mikor a durva piaci szellem szinte előntéssel fenyegeti a komoly művészetet, mikor százezerszámra zúdtják a közönségre fillérekért az ízléstelenség és közönségesség megdöbbenő termékeit, szabad teljes odaadással örülni annak, hogy van még egy-egy valaki, aki igazán művész és igazán jelentékeny. Ez a kis regény pedig műretek, *Móricz Zsigmond*nak talán legjobb alkotása.

Móricz Zsigmond határozottan fejlődött a legutóbbi időben. Nem egyenes vonalú, nyugodt fejlődés ez, hanem hirtelen ugrás a tökéletesedés útján. Epikus írónál, regényírónál egyáltalán nem meglepő ez a fejlődés. *Móricz Zsigmond* most valahogy új témakörbe került bele, új mondanivalói vannak és ehhez képest kifejezési módja, gondolatközlésének eszközei is megváltoztak. Egyszerre mélyebbre került, az eddigieknél mélyebben fekvő rétegeket termel ki önmagában és magvészetében. Színesebb lett, gazdagabb és kétségkívül érdekesebb is. Bizonyos, hogy senki sem mondott többet, jelentékenyebbet és mélyebbenjártót a magyar parasztról, mint ő, a falu kevéssé komplikált, egyszínű és egysíkú világa azonban nem adhatott lehetőségeket egy igazi

művész teljes kibontakozására. Az unalomig emlegetett őseréje, hatalmas tehetsége mellett is, kapott valami monoton jelleget. Ettől most megszabadult. Igazi, megértő tisztelői ezúttal csak azt mondhatják, hogy jó úton van a teljes kivirágzás, saját értékeinek maradéktalan produkálása felé. Reméljük, hogy ebben az új témakörben, a mélyenjáró, új kifejezési módban is lesz elég mondanivalója és a legnagyobb bizalommal várjuk új regényeit.

A kötetet kiegészítő művek közül a legjelentékenyebb a *Kamaszok* című regénytörredék, amely egyébként alig látszik törredéknek. Teljesen befejezett, kerek történet ez, nem az *Ágytakaró* műfajából való, nem finoman cizellált, lélektani bűvárkodás, de erővel és élettel teljes, mélységesen tragikus hatású. Főhőse nem a címében jelzett kamaszok közül kerül ki, középpontjában az öregedő, kisvárosi tanár áll, a maga utolsó lobbano szekszualitásával, csökevényes vágyaival, parlagon hagyott képességeivel, egész reménytelen, pusztuló életével. Plasztikus, érdekes, mélyen meglátott figura, aki mellett beláthatjuk az egész kis várost, poros akácfaival, kicsinyes embereivel és a gimnázium ifjúságával, a kamaszokkal, akiknek életrevágását, kialakulását már elinduláskor elnyomja, megzavarja a kisváros zárt levegője, az egész kicsinyes, durva és nehézkes élet, amelynek példája örökké előttünk áll. Ez a kis regény is igen jelentékeny alkotás.

Az *asztalos* hosszabb lélekzetű novella, ugyancsak erőteljesen drámai írás, amely szintén a reális életből fakad, de hősenek kétfelé vágódó ösztöneivel nem egészen tiszta. Ennél sokkal színesebb és hangulatában sokkal tisztább a *Nemesis* című novella, amelyben különösen a forróvérű, kacér fiatal leány alakja érdemel teljes figyelmet. A *Klärchen* című novella mesteri biztonsággal teljes művészi tudással megírt munka, de nincs sok mondanivalója.

Thury Lajos.

Reymont Ulászló parasztnovellái.
Épen most négy éve, hogy kitüntették az irodalmi Nobel-díjjal és egy évvel rá, 1925 decemberében, már meg is halt. Nálunk a kitüntetés idejében teljesen ismeretlen volt és bizvást mondhatjuk, hogy még ma is az, hiszen mindössze két novellája jelent meg magyarul a napilapok 1924. évi karácsonyi számában.

Hogy egy Nobel-díjas lengyel író

nem kelt nagyobb érdeklődést nálunk, azon csak akkor csodálkozhatnánk, ha már a korábbi Nobel-díj nyerteseket is mind lefordították volna magyar nyelvre. De Pontoppidánnak, a dánok nagy írójának főműve, jóllehet közel két évtizede érte ez az irodalmi kitüntetés, csak néhány héttel ezelőtt került a magyar könyvpiacra, és Sigrid Undset, az idei nyertes, sem sokkal ismeretebb az említetteknel.

Reymont legnagyobb munkája, a *Chlopi* (Parasztok), már 1904-ben megjelent német nyelven. Ez a négy részből álló monumentális regény, amelynél különbet nem is írt, szerezte meg neki a Nobel-díjat. Ezenkívül még egész sor regénye és novellája van, amelyekben a lengyel parasztot s a kietlen lengyel földet eleveníti meg, a falusi nép szokásaival, legendáival, babonáival.

Egyik novellás kötete, amelyről az a hír járja, hogy magyar nyelven is meg fog jelenni, most került kezembe. Hát rövidebb és egy hosszabb novelláját foglalja magában. Parasztörténet mind. Sivár lengyel földek, esőverte, végtelen erdők, mezők, kegyetlen, lélekzetelállító viharok, otromba, földhözragadt lengyel parasztok vonulnak el előttünk a kissé lassú menetű történetek folyamán. Reymont nyugodtan, kiegyensúlyozottan, biztosan kezeli témáját, amint mondani szokták. Minden szó a helyén van, nem siet el semmit, inkább meg-megáll, hogy csodálatosan eleven és monumentális természetleírásaival hozzáhangolja az olvasót a történet vizasztalan végéhez. Mert ennek a kötetnek minden darabja vizasztalan és sötét, mint a viharszántotta lengyel mezők éjtszakája és kegyetlen, mint a véget. A hét novellában egy sornyi derűre nem akadunk és legnagyobb lapjain is megérezzük a sors viharának föltartóztathatatlanságát.

A naturalista regényíró eszközeivel dolgozik és noha egyetlen sorában sem tesz vallomást önmagáról, meg kell értenünk e döbbenetesen sötét drámából, hogy halálosan szereti népe elesetteit, akiket csak úgy tud segíteni, hogy a világ szeme elé viszi goltogás életüket. (Nálunk ezt a szándékot sokszor elítélték a közelmúltban, Reymontnak a Nobel-díj járt ki érte, azonkívül, hogy egész Európa a lengyelek segítségére volt.) Izig-vérig közülük való, látta, átélte a nyomorúságukat, ismerte Tomek Barant, a volt vasúti őrt (hiszen maga is vasutas, sőt vasúti munkás